

ȘTEFAN CIOBANU

DIN ISTORIA
MIȘCARII NAȚIONALE
IN
BASARABIA

Din istoria mișcării naționale în Basarabia.

(ZIARUL BASARABIA").

Acei cari au interesul să vadă în unirea Basarabiei cu vechiul regat un act artificial, fără baze în conștiința poporului, socot mișcarea națională în provincia noastră ca un act provocat din afară. Această părere, împărtășită din nefericire și de către unii din frații noștri de peste Prut și de către naționaliștii improvizați în timpurile din urmă, este o părere absolut greșită. Fără îndoială, că în unirea Basarabiei au jucat rol și alți factori, ca: împrejurările istorice, războiul mondial, și mai cu seamă revoluția rusă, etc. Dar factorul principal totuși rămâne poporul moldovenesc din Basarabia, care nu și-a alterat sufletul, nu și-a pierdut limba, obârșia națională. Dacă n'ar fi existat acest factor principal,—unirea nu s'ar fi putut face. Pe când poporul moldovenesc din Basarabia păstrându-și ființa, unirea trebuia să se facă în mod fatal, dacă nu în anul 1918, — mai târziu. Studiarea mai de aproape a vieții poporului basarabean, cercetările arhivelor din Basarabia vor dovedi, cum au și dovedit în parte, că în provincia dintre Prut și Nistru sub dominația rusă a fost o continuitate în conștiința națională a poporului, că această continuitate se concretizează în diferite manifestări. Și una din aceste manifestări a fost presa periodică din Basarabia.

Trebuie de notat, că mișcarea națională din Basarabia este într-o legătură strânsă cu mișcările revoluționare din Rusia, în special cu cele cu caracter național. Compus dintr'un conglomerat de peste o sută de naționalități, din cari unele erau superioare Rușilor ca cultură, imperiul rus, după expresiunea poetului ucrainean Șevcenko, se transformă într'o „pușcărie a popoarelor". Și imediat ce garda acestei pușcării slăbea, naționalitățile subjugate se agitău. Și aceste agitații aveau răsunetul lor și în Basarabia. În anul revoluției din 1848, revoluție care n'a avut mari efecte în Rusia, între unele din minoritățile din imperiul rusesc, în special

între Poloneji, se manifestă tendința de eliberare de sub jugul străin. Și atunci un grup de intelectuali moldoveni din Basarabia cer dela stăpânirea rusă, prin tipograful Achim Popov autorizație de a scoate un ziar moldovenesc sub titlul „Românul”.¹⁾ Guvernul rus, cum era de așteptat, a refuzat cererea. Valul reacțiunii se întinde din nou asupra Rusiei. După războiul din Crimeia vin primii ani ai domniei lui Alexandru al II-lea, când popoarele din Rusia respiră mai liber. Și Moldovenii din Basarabia își manifestă tendința de a avea un ziar în limba moldovenească. Astfel în anul 1863 cunoscutul publicist și patriot basarabean Gheorghe Gore cere guvernului rus să-i se permită a scoate un ziar moldovenesc, cerere care n'a fost satisfăcută.²⁾ În anul 1867 cercurile bisericești din Basarabia reușesc să obție aprobare pentru a tipări în limba rusă și moldovenească „Buletinul eparhiei Chișinăului”, care apare în aceste două limbi până la anul 1871.

Câteva date prețioase cu privire la cele cinci ziare care au apărut în sudul Basarabiei în anii stăpânirii românești (1856 — 1878) ne dă d-l Liviu Marian.³⁾

Aceste încercări de presă românească în Basarabia de sud, liberă atunci, au însă cu totul un alt caracter. Ele nu puteau oglindi stările din Basarabia subjugată, năzuințele populațiunii ei. Mai interesant pentru noi ar fi ziarul „Mesagerul Basarabiei”, care apare la Chișinău în anul 1884, sub conducerea unui oarecare Reabcic și Drumașcu, ziar despre care ne vorbește d-l Marian⁴⁾, dar din care, din nefericire, nu s'a păstrat nici un număr. Apariția acestui ziar probabil a fost de scurtă durată, căci altfel s'ar găsi și alte urme ale ziarului.

În ultimele 3 decenii ale veacului al XIX-lea politica rusească se caracterizează printr'un reacționarism inversunat și printr'o opresiune a popoarelor subjugate. Răscoala a două a Polonezilor din anul 1863 a dus la o schimbare destul de bruscă a regi-

¹⁾ L. Boga. Prima încercare ziaristică românească în Basarabia. Ziarul „*Tribuna liberă*”.

²⁾ Arhiva regretatului Paul Gore.

³⁾ Liviu Marian. Inceputurile publicisticii în Basarabia. Revista „*Viața Basarabiei*” 1932, No. 2.

⁴⁾ Ibidem.

mului față de minoritățile din Rusia. Unirea Pincipatelor Românești și războiul ruso-turc din anii 1877—1878, când pentru prima dată se pune, pe cale diplomatică, chestiunea Basarabiei, face ca guvernul rus să-și schimbe politica față de Moldovenii din Basarabia. Se scoate limba moldovenească din școli, se închide tipografia moldovenească de pe lângă Eparhia Chișinăului.

Cu toate acestea poporul moldovenesc continuă a-și păstra limba și obiceiurile. Autorul „Răsunetelor din Basarabia“, Constantin Stamati, fiul cavalerului C. Stamati, în anul 1898, mărturisește :

„Poate că limba din scrierile mele române va face asupra cercurilor noastre literare... o stranie impresie. N'am putut scrie altmintrelea. Limba română rustică, precum o vorbește poporul nostru din Basarabia, a fost singurul izvor, din care m'am adăpat; n'am în patria mea nici un institut național, nici o școală poporală macar; am fost și sânt o insulă solitară în imensul ocean al slavismului. Mai mult nu zic“¹⁾.

Desigur că revoluția dela anul 1905, care a sguđuit din temelie statul rus, a trebuit în mod imperios să trezească conștiința națională în sufletul poporului moldovenesc din Basarabia. Acestui an i-a precedat o mișcare a generației mai vechi a tinerilor naționaliști din Basarabia, care se grupează într'un cerc național moldovenesc, în frunte cu D-l I. Pelivan la universitatea din Dorpat. Această mișcare, care s'a petrecut în anul 1899, a fost stinsă prin întemnițarea și exilul câtorva frunțași ai mișcării.

Revoluția rusă din anul 1905 a pus o mulțime de probleme de ordin social, economic, politic și național. La prima adiere a vântului libertății minoritățile din „pușcăria popoarelor“ încep să ridice chestiunea autodeterminării naționale, chestiunea culturii, limbii materne. Polonezii, Latâșii, Letonii, Georgienii, chiar Tatarii își reclamă drepturile la viață nouă. La universitățile din Rusia studențimea se agită pe chestiunea națională, se grupează în cercuri cu caracter național, cere autonomie culturală, limba maternă în școală și în instituții. Această mișcare nu putea să nu atingă și intelectualitatea din Basarabia, în special tineretul studios. Iată de ce problemele naționale puse de către revoluția

¹⁾ Constantin de Stamati-Ciurea. Resunete din Basarabia. Cernăuți. 1898.

rusă încep să se agite în cercurile studențești de pe la universități și între intelectualii din Basarabia, în cercurile Zemstvelor, ale învățătorimei și preoțimei.

În toamna anului 1905 un grup de studenți basarabeni dela universitatea din Dorpat „faceau revoluție“, adică faceau grevă și cereau fel de fel de revendicări cu caracter politic și social, în special „pământ și voie“, lozinca social revoluționarilor de atunci, moștenită dela „poporaniștii“ de pe la anii 1870 și ceva. Acești revoluționari înverșunați, în frunte cu D-l P. Halippa, iau contact cu Latâșii și cu alți studenți minoritari, care luptau nu atât pentru chestiuni de ordin politic și social, cât pentru o autonomie națională, pentru introducerea limbii materne în școală și instituții. Aceasta-i face pe studenții basarabeni să se gândească și ei la poporul din care se trăgeau și care se găsea într'o situație mult mai grea decât celelalte minorități din Rusia. Cum am notat mai sus, energia revoluționară la popoarele subjugate din Rusia se îndreaptă în direcția revendicărilor naționale. Așa trebuia să se întâmple și cu studenții basarabeni. În urma grevelor fără de sfârșit, universitatea din Dorpat se închide și studenții basarabeni vin la Chișinău. Aici această grupare, compusă din D-l P. Halippa, P. Grosu, N. Bivol, F. Platonov și încă câțiva, intenționează să scoată pentru „adâncirea revoluției“ un ziar moldovenesc „Deșteptarea“, pe care însă nu-l scot. O altă grupare compusă din boeri moldoveni, în frunte cu P. Dicescul, P. Gore, D-r Glavce, formează un partid național-moldovenesc, care urmărește scopuri pur naționale. În timpul acela vine din exil D-l I. Pelivan, care adună în jurul său un grup de intelectuali, cum a fost E. Gavrilița, N. Andronovici, V. Hartia, N. Popovschi, N. Florov și alții. Această grupare își propune ca scop organizarea forțelor moldovenești în jurul unui partid național-democrat ¹⁾, grupare în care unii din membri un cunoșteau deloc limba moldovenească.

Toate aceste trei grupări erau destul de îndepărtate ca ideologie în chestiuni sociale. Gruparea studențească tindea mai mult spre reforme de ordin social, în special, spre o largă reformă agrară; gruparea boierească era împotriva oricăror sguduiri sociale, pe când gruparea D-lui I. Pelivan căuta se împace principiile naționale cu revendicările de ordin social. În chestiunea

¹⁾ Ion Pelivan. Amintiri. Ziarul „România Nouă“. 1926, Nr. 24.

națională însă toate aceste trei grupări urmăreau cam aceleași scopuri.

Revoluția rusă îl aduce prin Basarabia și pe vechiul revoluționar C. Stere, care pe atunci era profesor la universitatea din Iași. Mănat de aceleași sentimente ca și intelectualii din Basarabia, el se simți dator a veni în ajutorul Moldovenilor. După mai multe consfătuiri cu reprezentanții grupărilor naționaliste moldovenești, el reușește să uniască gruparea studenților revoluționari în cap cu D-l P. Halippa și gruparea mai moderată a D-lui I. Pelivan și E. Gavrilă, și cu foarte multe greutăți se pune la cale scoaterea unui ziar moldovenesc sub denumirea de „Basarabia“.

În ziua de 24 Mai st. v. în anul 1906 vede lumina primul număr al „gazetei național-democratice“ scrisă cu slove chirilice, titlul fiind însă imprimat cu litere latine.

Însăși faptul apariției unui ziar în limba românească în Basarabia este un mare eveniment pentru istoria noastră culturală, chiar dacă acest ziar n'ar pune chestiunile revendicărilor noastre naționale.

Analizând conținutul articolelor publicate în acest ziar, tendința lui generală, concepția autorilor, venim la concluzia, că ziarul „Basarabia“, dela primul număr și până la ultimul, este pătruns de ideia emancipării poporului românesc din Basarabia, că el, pentru prima dată, în mod fățiș și clar, pune chestiunea națională a Românilor basarabeni.

În articolul de fond al primului număr, articol care are ca motto cuvintele: „dacă nu eu pentru sine, apoi cine pentru mine“, se arată că „până astăzi basarabeni au fost lipsiți ca și ceilalți cetățeni ai Rusiei nu numai de un drept a sta la cârmuirea țării, a petrece niște dorite legi pentru binele poporului, dar au fost opriți și de o învățătură și de o știință pe limba lor strămoșească.

Stăpânirea țării punându-i piedici la tot pasul basarabeanului, într'un timp nu prea îndelungat a adus Basarabia la o cale, prin care țăranul nu putea aduna nici fărâmurile de sub masa boerului.“

Comparând situația țăranului rus cu cea a țăranului român, autorul articolului întreabă :

„Dar ce putea face bietul țăran român ? Flămând și gol, el și de scoate la un cap vro școală primară rusească, se află în

aşa stare, că nu vom greşi a spune, că în cărţi şi jurnale ru-seşti el vede numai negru pe alb. Neînţelegând limba sârmanul basarabean a fost lipsit de lumina învăţării; a fost lipsit de cel mai întâi drept omenesc a înainta cu mintea pentru binele său...

Dar iacă a început a răsări soarele“...

Ziarul crede că un regim constituţional în Rusia, Duma imperială, va rezolvi chestiunea naţională în Basarabia.

„Numai o gazetă pe limba moldovenească va deschide ochii şi va destupa urechile moldovanului... Impreunirea poporului cu Duma poate fi numai prin gazete; pentru basarabeni numai prin gazetă naţională“...

Articolul se termină cu cuvintele: „Deşteaptă-te române, din somnul robiei. Ai în vedere că de astăzi înainte — cum îţi vei aşterne, aşa vei dormi“...

Din acest articol-program se văd clar intenţiunile conducătorilor ziarului, care se rezumă la următoarele chestiuni: 1) „trezirea conştiinţei poporului românesc din Basarabia, înapoiat, robit către regimul rusesc, 2) şcoală în limba moldovenească, 3) participarea poporului românesc din Basarabia la viaţa politică a Rusiei“. Aceste idei şi mai clar să văd din articolul lui Alecu Nour, publicat în acelaş număr. Articolul se începe cu o strofă din cea mai bună poezie a lui Octavian Goga, poezie cu care i-a încântat pe basarabeni din jurul ziarului D-l C. Stere, care o citise la vre-o două-trei şedinţe în legătură cu scoaterea ziarului.

„Avem un vis neîmplinit

Copil al suterinji,

De jalea lui ne-au răposat

Şi moşii şi părinţi“.

„Acest vis“, spune autorul, este o *tiinţă* naţională. De o sută de ani Basarabia noastră, fără de plugari români, a intrat în sânul popoarelor Rusiei, dar până acum basarabeni n'au luat nici parte în mişcările naţionale.

Starea noastră e înapoiată. Poporul basarabean, lipsit de lumine venite de pe piscurile înalte ale gândirii omenesti, tot rămâne sărac cu duhul şi tot nu ştie, nici nu vede, că dreptul lui cel mai sfânt — naţional rămâne stărâmat de mâinele streine... Peste Prut, în Ardeal, Bucovina şi Macedonia neamul românesc rae mulţi vajnici luptători pentru interesele lui naţionale... Noi

știm că poporul nostru e o mare putere, dar el n'a ajuns încă la conștiința de sine și țară îndreptător de această conștiință poate fi năprasnică ca oceanul nemărginit. Și iată „Basarabia“ va fi înreptător de ideia națională.”

Aceiași notă plină de speranțe o găsim și în articolul „Folosul gazetei moldovenești“, care aparține D-lui Ion Pelivan (semnat I.) și care a fost tipărit în același număr al gazetei. Programul ziarului, a unei mișcări naționale aici este schițat și mai limpede.

„Două milioane de moldoveni“, citim aici, „au fost osândiți să zacă într'un întuneric adânc, într'o stare aproape sălbatică. Un popor întreg era menit să piară din numărul popoarelor vietoare.

De când s'a oprit întrebuințarea limbii noastre moldovenești în așezământurile obștești și administrative ale Basarabiei, poporul nostru a rămas mut, surd și orb“...

După articolul D-lui I. Pelivan, Moldovenilor le trebuiește 1) școală românească, 2) biserică națională, 3) și dregătorii în limba românească.

Credința că revoluția rusă îi va salva pe Românii din Basarabia este și mai mare în următoarele cuvinte pline de avânt tineresc ale D-lui Ion Pelivan.

„Dar spre norocirea noastră lanțul, care ne-a ținut limba noastră încătușată atâta vreme, a început a slăbi. Noaptea cea grozav de întunecoasă se stârșește. Negura cea deasă și otrăvitoare se împrăștie, căci se apropie lumina zilei, se apropie lumina soarelui. Și iată că, odată cu răsăritul soarelui dreptății și al libertății, se naște și gazeta noastră „Basarabia“, care va eși în limba moldovenească, în graiul părinților și străbunilor noștri. Acest vis al unui popor întreg, acest vis către care atâta vreme a fost afintită nădejdea noastră și mintea noastră, acest vis astăzi s'a împlinit“...

Apariția ziarului „Basarabia“ stârnește un viu interes între basarabeni. Cum anunță însăși ziarul, redacția primește urări din toată provincia, primește și telegrame de felicitări din regatul vechiu, dela D-l C. Stere, „Viața românească“, ziarul „Liberalul“, etc.

Articolul de fond din No. 3 al ziarului cu motto: *Deșteaptă-te române din somnul cel de moarte în care te-adânciră barbarii de tirani*", este un articol de indignare împotriva regimului, un articol de protestare energică. Semnalând luptele pe care le-au dus Românii, autorul care nu semnează articolul, dar care este D-l L. Pelivan, spune că o parte din Români sunt liberi, iar cei din Ardeal, Bucovina și Macedonia se folosesc de mai multe drepturi naționale.

„Numai noi”, continuă autorul, „iști din Basarabia, sântem mai obijduiți și mai asupriți, deși mărturisim avem tot aceeași religie pravoslavnică, ca și stăpânitorii noștri - Rușii. Numai noi suntem opriți de a ne învăța copiii noștri în școlile noastre moldovenești. Numai noi n'avem nici un fel de dregătorii, de instituții naționale. Biserica, singura noastră mângâiere de odinioară, și acea ni s'au înstrăinat, săvârșindu-se întrânsa slujba mai mult în slovenește, decât în moldovenește. Numai noi, moldovenii basarabeni, ne simțim în țara noastră, care e udată cu atâta sânge strămoșesc, ca într'o țară străină”... Articolul se termină cu o strofă din poezia „Deșteaptă-te române”...

Aproape în fiecare număr al ziarului găsim aceleași idei. O serie de articole sunt consacrate chestiunii școalei naționale, școalei în limba maternă, potrivit principiilor revoluției rusești. Cele mai multe articole cu privire la chestiunea învățământului sunt scrise de către D-l M. Vântu, pe atunci învățător (semna Mihai Furtună, M. Vârtej). „Odată cu mișcarea liberatoare din Rusia”, citim într'un articol (No. 15 din 16 Iulie 1906), *au înviat și stăruitoare cereri pentru asigurarea dreptului de liberă independență culturală și națională, și mai întâi dreptul de școală națională pentru fiecare neam din trupul imperiului rusesc*. Autorul arată mai departe că popoarele din Rusia n'au avut dreptul la școală națională și „prin izgonirea limbii strămoșești din școli, s'au tăiat și toate razele luminii și propășirii poporului”. După autor situația în Basarabia este și mai deplorabilă. „In Basarabia”, continuă autorul, „locuitorii de baștină moldoveni sânt aproape 2 milioane. Basarabia, fiind una din cele mai bogate provincii prin firea ei, grâнар bun al Rusiei, sub jugul secular al fostului regim, ajunge să fie o pildă de cădere culturală, de în-

vățătură... Opunerile la propășirea moldovenilor au fost mult mai puternice, ca la alte popoare". Autorul ajunge la concluzia, că poporul moldovenesc n'are conducători, că intelectualitatea s'a lepădat de neam. În așa sens sunt scrise numeroase articole în chestiunea învățământului. Se face apel la învățători, boeri, preoți și țărani să ia în apărare ideia școalei moldovenești (No. 44, No. 50). În unele numere ale ziarului, pe prima pagină, cu litere mari, stau cuvintele: „*Țăranii vor școli moldovenești*" (No. 48) sau: „*Boeri, cereți școli moldovenești*" sau: „*Vrem școli moldovenești*" (No. 50). Ideia naționalizării școalei se pune însă în legătură cu autonomia Basarabiei. Același autor scrie în No. 48 următoarele: „în rând cu școli moldovenești, noi trebuie cu cea mai mare osârdie și hotărîre unită să stăm pentru cererea autonomiei pentru toată Basarabia".

Preotul Onofrei se adresează clerului basarabeian, chemându-l la o muncă pe terenul cultural și invocând exemplul clerului din Ardeal, Bucovina și vechiul regat. „*Astfel*", citim între altele în articolul din No. 50, „*în Transilvania preoțimea poporană a înscris o filă de aur în cartea străduințelor norodului românesc (moldovenesc). Preoții iubitori de neam au fost totdeauna în truntea norodului, luptând împotriva asupririlor ungurești și a celorlalte noroade. De pe urma preoțimei, Românii din Transilvania și din Ungaria au astăzi școli și biserică pe limba mamă... Cine n'a auzit de Samuil Micul, de Petru Maior, de Șincai și de lupta lor grea, dar strălucită pentru drepturile norodului nostru în Ungaria. Acești preoți, împreună cu mitropolitul Șaguna, pot fi supranumiți binefăcători ai neamului nostru*". Autorul termină, chemându-i la luptă pe preoți, pentru introducerea limbii române în școală și biserică: „*Pentru aceasta luptați cu toate puterile voastre, ca poporul să dobândească școala sa moldovenească și deci cereți din toată inima: noi vrem școli moldovenești și limba mamă în biserici*".

Lupta pe care a dus-o ziarul „Basarabia" pentru introducerea limbii moldovenești în școală și biserică n'a rămas fără efecte. Din articolul sub titlul: „*O zi de izbânda a culturii moldovenești*", vedem că în ziua de 26 Octombrie 1906, cu mare solemnitate, s'a deschis tipografia eparhială moldovenească. „*Lupta noastră*", scrie ziarul, *a fost binecuvântată de Pronie, căci iată o*

învingere însemnată am avut-o în ziua de 26 Octombrie, când s'a deschis tipografia eparhială religioasă moldovenească, prin stăruințele preoților noștri iubitori de neam". „Dar să nu ne odihnim pe laurii izbânzii", citim mai departe, „ceiace avem nu este decât un singur pas. Mai avem de dobândit școala, limba în dregătorii, divanul moldovenesc, ca în anul 1818 sub Alexandru I. Mai avem de cerut împlinirea celor făgăduite la 17 Octombrie"...

Ideia introducerii în viață a principiului școalei materne întâmpină mai multe dificultăți. În luna Octombrie 1906 adunarea Zemstvei județului Chișinău pune în discuție chestiunea limbii moldovenești în școală. „Multă vorbă a fost", citim în darea de seamă a acestei adunări, „și despre aceia în ce limbă trebuie să fie învățătura. Pentru limba părintească — moldoveană au stat d. d. Dicescul, E. Suruceanu, Botezatu, Razu, Purcel, Leonard și alții... Deputații dela țărani au făcut însă la glăsuire prin bile, glasurile lor s'au despărțit: unii au tost pentru limba părintească alții împotriva ei. Rezultatul glăsurii a eșit un lucru neașteptat: 17 glasuri (împotriva a 13) au recunoscut, că învățătura trebuie să fie în limba rusă și îndătoritoare pentru toți" (No. 47).

Cum se vede de aici și din numărul următor al ziarului, o parte din țărani au votat împotriva limbii moldovenești, fiind probabil induși în eroare de cei interesați. Ei și-au dat seama de greșala pe care au făcut-o și înaintează o declarație președintelui Adunării, prin care roagă ca chestiunea să se ia în discuție din nou. „Pe când s'a cercelat raportul pentru învățătura poporană", scriu ei „noi n'am înțeles întrebarea, vusă de d l Președinte al adunării la glăsuire și din pricina asta am glăsuire împotriva învățământului în școli în limba părintească-moldovenească" (Nr. 48).

Colaboratorii ziarului „Basarabia" duc propagandă pentru limba românească și pe alte căi. Astfel ziarul publică de mai multe ori un anunț, prin care se aduce la cunoștință că „cine dorește a vorbi, scri și a citi bine românește să se îndrepte în scris sau în persoană la D-l Gr. D. Constantinescu", care era și el colaborator la ziar. Din numărul 52 al ziarului aflăm că „din bunăvoința și prin binecuvântarea iubitorului de neam al St. S. Protoiereului Popovici și al pâr. rector al seminarului s'a ținut în biserica nouă de lângă țințirim o predică în limba moldovenească."

Ideile naționale ale conducătorilor ziarului, se concretizează mai târziu într'o serie de revendicări cu caracter național, care depășesc programul schițat la început. Dela N. 25 ideia unei școli, a unei biserici naționale și a unor instituții cu caracter național, concepția colaboratorilor „Basarabiei” evoluează spre ideia unei autonomii provinciale, idee care a fost pusă în practică în anul 1917. Așa în Nr. 12 al ziarului (5 Iulie 1906), găsim un articol intitulat „Din partea redacției”, în care se dă un program politic spre care tind Moldovenii.

„Din primele numere ale gazetei noastre”, citim în acest articol, „răuvoitorii ne-au învinuit de separatism, adică că am dori ca Basarabia să fie împărțită de împărăția rusească. Iar alții căutau să descopere la noi cine știe ce porniri de rezvrătire, anarhism și câte altele...”

Ziarul arată că el luptă pentru „ridicarea culturii țăranilor moldoveni din Basarabia și pentru deșteptarea conștiințelor lor naționale”, fiindcă credința ziarului era „că pentru orice neam toate bunurile civilizației sunt pierdute, dacă ele nu pot fi pentru dânsul însușite în forma culturii lui naționale”.

Articolul caută să spulbere părerea, că basarabenii ar manifesta tendința de separatism. „Cu toate acestea”, scrie ziarul, „împotriva judecății sănătoase și a bunului simț, Românii cari alcătuiesc peste trei pătrimi din locuitori din toate neamurile așezate în Basarabia, opriți de a se folosi neîmpiedicați de limba lor în viața lor obștească, de a-și trimite copiii în școlile lor naționale”.

Mai departe se invoacă „Așezământul” ocârmuirii Basarabiei, dat de către Alexandru I, care acordă autonomie provinciei noastre. Aici se preconizează și ideia înființării unui partid național: „trebuie să ne întrunim cu toții într'un partid național-democrat din Basarabia, ca să putem lupta pentru intrarea în înființă și pătrunderea în viața obștească în Basarabia, potrivit cu împrejurările noastre deosebite, potrivit cu drepturile și principiile hărăzite prin acest manifest” (manifestul din 17 Oct. 1905).

II

În ce privește organizarea administrativă a Basarabiei, gazeta susține că „*Basarabia fiind și rămânând parte întregitoare și nedes-părțită a imperiului rus, ea trebuie însă organizată pe temeiul dreptu-rilor și ale principiilor, ce au fost hotărâte la alipirea ei către imperiul rus, prin statutul pentru întemeierea provinciei Basarabia din 1818. Prin aceasta i s'a recunoscut o rânduială a ei națională și i s'a lăsat pentru totdeauna întrebuințarea limbii naționale în dregă-torii și în școală, precum și „privilegiile“ și drepturile locale.*

Prin urmare organizația administrativă a Basarabiei trebuie să aibă la temelie principiul de autonomie sau cărmuire de sine, recunoscându-se în aceeași vreme națiunii românești, predomină-toare în această provincie, dreptul de propășire liberă și neîmpe-dicată“. Programul preconizează mai departe introducerea limbii „în dregătoriile și în școală“, că „Românii trebuie să aibă dreptul deplin de a alcătui orice întruniri și tovărășii, ce ar urmări pă-strarea, întărirea și dezvoltarea limbii, literaturii și a culturii naționale“.

Sunt foarte interesante considerațiunile cu privire la re-forma agrară. Aici citim că „moșiile mănăstirești având în Ba-sarabia o mare întindere și aceste moșii fiind altădată dăruite de boerii iubitori de neam și de vechii domni ai Moldovei pen-tru a îndestula trebuințele culturale ale neamului și pentru sco-puri de binefacere; ele vor alcătui pe viitor un fond național-cultural a Basarabiei. Veniturile moșilor din fondul național-cultural vor sluji pertru facerea de școli naționale la țară, pen-tru ajutorarea bisericilor sărace“... Dacă aceste moșii nu vor a-junge „atunci consiliul provincial superior va fi dator să răs-

cumpere, cu ajutorul băncii țărănești și după o dreaptă prețuire, atâtea din moșiile boerești, cât va fi trebuință pentru aceasta. Moșiile astfel răscumpărate vor mări fondul național cultural al Basarabiei, — și vor fi împărțite în arendă la țărani tot în felul de mai sus“.

Programul mai prevede necesitatea înființării de legi pentru ocrotirea țăranilor, alcătuirea de obștii pentru arendarea moșiilor boerești, dezvoltarea cooperației.

„Cu aceasta“, termină programul, „având credința noastră-mutată, — rostită de părinții noștri, că Românul nu pierе, încrezători în viitorul neamului nostru, pășim cu hotărâre neclintită la muncă și luptă pentru înălțarea poporului român din Basarabia“.

Ideia creierii unui partid mare național, care ar putea redobândi drepturile Basarabiei, se desvolta și mai mult mai departe.

Astfel Em. Gavrilă publică două articole cu privire la drepturile pe care le-au avut Românii basarabeni în trecut. *„Cei care au suferit atât până acum“, scria în Nr. 44 Mihail Vântu (Vârtej), „nu vor uita că pentru scăparea lor de nevoi le trebuie numai o singură cârmuire de sine“.*

Numai desinecârmuirea lor le va da drepturi, pământ și voie, le va da școli de folos în limba mamă, judecată în limba moldovenească, dregătorii obștești de folos și un drum de propășire, ca la toți oamenii“... Aceiași ideie se vede și în alte articole și în apelul către țărani cu ocazia alegerilor în Duma Imperială, în care se cere să fie votați acei cari vor dobândi „pământ, voie, drepturi cetățenești îndeobște și un drept de trai național prin școală, biserică și dregătorii obștești în limba mamă și desineocârmuire din anul 1818“ (Basarabia Nr. 49).

Este de necrezut îndrăzneala unui ziar, care pune atâtea probleme de ordin național, pe care le formulează cu atâta precizie. Acest program desigur nu putea fi introdus în viață. Ziarului i se aduc acuzații de separatism. Și ideile expuse în programul citat mai sus nu sunt străine de ideile separatizmului.

Ceiace este însă mai însemnat este faptul, că în ziarul „Basarabia“ ideia de neam, ideia unității naționale trece ca un fir roșu prin toate paginile lui. Aici găsim știri din toate provinciile locuite de Români, chiar și din America. Aici se tipăresc

cele mai interesante opere literare românești, — bucăți din M. Kogălniceanu, V. Alexandri, M. Eminescu, Ion Creanga, Matilda Poni, Dulfu și alții și ceiace ne surprinde este faptul că din operele acestea se reproduc cele mai patriotice bucăți. Nota comunității de neam este atât de puternică, încât pe alocurea se strecoară și ideea unității naționale, a unui viitor comun. Astfel în No. 5 ziarul îi îndeamnă pe Moldoveni să viziteze expoziția dela București, unde se va serbători „munca cinstită și rodnică a fraților noștri de peste Prut“.

...„*Veniți*“, termină apelul, „*căci aceasta este sărbătoarea mare a României, dela care nimeni nu trebuie să lipsească și dela care poate într'o zi va atârna și viitorul nostru. Veniți!*“

Adică soarta Moldovenilor din Basarabia va atârna de Români! Cum vedem este ceva profetic în aceste cuvinte. Sau articolul reproduș în Nr. 6 din revista „*Șezătoarea sateanului*“ cu comentarii, articol care se sfârșește cu următoarele cuvinte: „*Și ne rugăm pentru perpetua conservare a neamului daco-latin, pentru completa unire a tuturor Românilor, pentru perpetua conservare a dinastiei și pentru desăvârșită libertatea agrară a poporului român.*“

Este natural că aceste idei și conținutul întreg al ziarului, trebuia să-i neliniștească pe adevărații Ruși și rusificați. Și talentatul de tristă memorie publicist P. Crușevan începe un atac împotriva ziarului, arătând pericolul pe care-l prezintă el pentru statul rus, atitudinea lui filoromână.

În Nr. 8 al ziarului găsim un articol intitulat „*Un vânzător de neam*“, plin de indignare la adresa lui P. Crușevan, care scria în ziarul său, că un grup de tineri „*au deschis o gazeta românească prin care petrec o idee despre deslăpirea Basarabiei dela Rusia și alăpirea ei către România de peste Prut.!!!*“

Combătându-l pe Crușevan în chestiunea limbii materne în școală, autorul scrie :

„*Numai din nenorocire în neamul nostru s'a născut P. Crușevan, un nebun, un vânzător de neam, un mișel, un om pe care nu-s cuvinte pe limbă cu cari să-l poți ocări.*

Nu-i în lume nimic mai sfânt decât limba, care trebuie s'o păstreze toate neamurile... Iar mai departe citim : *Voi, mamele, când legănați copiii și când îi mângâiați, spuneți-le lor, că să*

Am văzut că în chestiunea agrară ziarul emite ideea creierii unui fond național, expropriindu-se moșiile mănăstirești și ce nu va ajunge din moșiile boierești. Aceste pământuri se vor da țăranilor în arendă. În alte locuri ziarul susține ideea improprietăririi țăranilor prin Banca țărănească. Însă această idee în unele cazuri este combătută, întrucât aceasta duce la scumpirea pământului. Și ca țăranul să nu fie exploatat de boieri, ziarul recomandă înființarea de obștii satești, ca în vechiul regat (Nr. 51 Nr. 52 articolul „*Cum capătă țăranii pământ prin obștii satești*”). Ziarul susține înființarea de cooperative, în special la sate. În ce privesc drepturile cetățenești în „Basarabia” se pun chestiunile „egalității” (Nr. 17), „voiei cugetului” (Nr. 18), „Neatingerii feșii” (Nr. 23), „Neatingerea casii” (Nr. 24), „Voiei schimbării locului” (Nr. 27), libertatea „tiparului” etc., adică la ordinea zilei se pun toate problemele, cari preocupau cercurile democratice rusești. Ziarul, între altele, duce o luptă înverșunată împotriva boierimii, care este dușmană țăranului, însă vorbește cu simpatie despre boierii moldoveni, cari susțin ideea școalei în limba maternă.

În Rusia în acele vremuri ia ființă o organizație puternică „Uniunea țăranilor”, cu care guvernul rus mai târziu duce luptă. Ziarul „Basarabia”, ca ziar scris în special pentru țărani, face propagandă pentru organizarea țăranilor sub steagul „Ligii”. O serie de articole, scrise de către d-l P. Halippa, Gh. Stârcea și alții, sunt consacrate „Ligii țărănești”.

Articolele cu caracter politic și social uneori par cam naive, îndrăznețe; în ele se vede credința autorilor în binefacerile revoluției; ele aproape întotdeauna suferă de frazeologia deșartă a vremurilor de atunci. Dar prin frazeologia revoluționară, în articolele cu caracter social și politic, se strecoară aceeași idee națională. Și „pământul” și „voia” se concep prin prisma intereselor naționale. Prin violența limbajului adeseori se vede spiritul moderat al conducătorilor ziarului.

Și partea exterioară a ziarului era foarte bine aranjată.

Pe lângă articolul de fond și foileton în el găsim următoarele rubrici: „Cronica din afară”, „Cronica Basarabiei”, „Cronica din lăuntru”, „Cronica românească” sau „Știri dela frați”, „Telegrame”, „Corespondențe”.

Ziarul „Basarabia“ desigur nu putea fi pe placul autorităților rusești. Pentru ele era supărător nu atât tendințele cam revoluționare ale ziarului, ci chestiunile de ordin național ridicate de ziar. Am văzut că apărătorul regimului rusesc P. Crușevan se agită tocmai pe această chestiune. De aceea dela apariția primului număr al ziarului autoritățile rusești se pun în gardă.

Ziarul se confiscă în câteva rânduri, iar colaboratorii sunt urmăriți. În Nr. 41 al ziarului citim: *„Numărul de Miercuri (Nr. 40) al gazetei noastre a fost confiscat de poliție. La trei ceasuri după amiază în redacția noastră au venit agenții poliției locale și au luat 720 numere. N'a fost îndeplinită nici o formalitate, care se cere pentru confiscarea gazetei“*. Ziarul protestează împotriva confiscării. Autoritățile caută să puie piedici ziarului și pe alte căi. Astfel din ziar aflăm că învățătorilor li se interzice a se abona la ziar. Gazeta nu mai ajunge la cititori, exemplarele distrugându-se pe drum de către poștă și primării. Redactorul responsabil E. Gavrilă este tras la tribunal pentru articolul d-lui P. Halippa *„Liga țăranilor și stăpânirea“*, publicat în Nr. 8 al ziarului; în această chestiune citim:

„La 18 Noembrie în tribunalul local a fost judecată asupra redactorului gazetei noastre „Basarabia“, d. avocat Gavrilă... D. Gavrilă în actul de acuzare a fost învinovățit, cum că el, în articolul numit, tălmăcește afacerile stăpânirii într'un fel minciunos și revoluționar, cum că d. Gavrilă, slobozind articolul numit, urmărea un fel a-i răscula pe țăranii împotriva stăpânirii de azi... și l-a condamnat pe o lună la ostrov cu schimbul de a plăti ștraf de 100 de ruble“.

După șase luni dela apariția ziarului S. Victor (Sergiu Cujbă), într'un articol sub titlu: *„Șase luni de luptă“*, face un fel de bilanț al activității ziarului arătând și greutățile prin care a trecut.

„Și n'a fost ușoară lupta noastră“, scrie autorul, „în împrejurările prin care trece Rusia. Cu cât poporul ne îmbrățișa cu dragoste și vedea în gazeta lui un puternic mângâietor și stătuitor pentru soarta lui amară, cu atât puterile întinericului vedeau în noi o buruiănă rea ce trebuie stârpită cu orice preț. Și într'adevăr că loviturile nu ne-au lipsit.

De două ori gazeta noastră a fost confiscată, aducându-ne pierderi simțitoare. Nu demult a fost judecată împotriva noastră și altele proaspete ne așteaptă. Dar afară de aceste lovituri date cinstit, la câmp deschis, alte lovituri piezișe, ascunse au ținut să ne curme firul vieții.

Astfel agenții noștri au fost opriți să vândă și să strângă cele ce ni se cuvinea, împotriva noastră s'au pornit porunci prin grai și tainice prin scris. Pe la voloste și pe la multe primării ziarul nostru a fost oprit să meargă la cetitori, astfel că unii de loc nu mai primesc gazeta. Un colaborator a stat la închisoare pentru ideile sale și acum ne așteaptă amenzi mari“.

Aici este vorba de d-l P. Halippa, care venind dela un congres, a fost depus la o pușcărie din Rusia, de unde trimite o „scrisoare din temniță“, pe care Basarabia o publică în numărul din 19 Iulie 1907. „Din fundul temniței“, scrie el, „mă închin de sănătate la toți aceia, cari, stând afară, merg înainte cu lupta în contra vrăjmașilor și dușmanilor norodului“.

Mai târziu în legătură cu Liga țăranilor, pe care o susținea ziarul, a stat la închisoare și un alt colaborator al „Basarabiei“, Gh. Stârcea.

Greutățile pe care le întâmpină ziarul îi face pe conducătorii lui să-l închidă. Numărul 78 al ziarului a fost ultimul. Aici găsim un articol violent al D-lui P. Halippa și pe prima pagină a ziarului se publică în întregime poezia „Deșteaptă-te române“.

Am văzut împrejurările în care a apărut ziarul „Basarabia“. Să vedem cine au fost colaboratorii lui. Am numărat vre o 30 de semnături, diferite pseudonime, pe care am căutat să le descifrez. Unii din cei care au luat parte la ședințele pentru scoaterea ziarului, n'au scris de loc, alții din cei mai bătrâni, s'au retras dela început. A rămas numai E. Gavrilă și D-l I. Pelivan, împreună cu un rând de tineri, cei mai mulți studenți și elevi de școală.

Cele mai multe din articole sunt semnate de Pintilie Cu-bolteanu și Pintilie Basarabeanu, care este D-l P. Halippa. Cu o îndrăzneală fără pereche, cu o violență de limbaj uimitoare, D-l Halippa pune mai multe probleme de ordin social și politic, el este cel mai aprig apărător al dobândirilor revoluției, el este

cel mai înverșunat luptător pentru Liga țăranilor. Părerile lui însă vădit evoluționează spre chestiuni naționale și articolele lui din ultimele numere ale ziarului sunt consacrate acestor chestiuni.

Sufletul ideiei naționale al ziarului a fost D I I. Pelivan, care pentru aceste idei a avut mult de suferit în închisorile rusești și în exil. El este mult mai discret. Cunoscător pe atunci mai bun al limbii românești, el, pe lângă o serie de articole cu caracter național, face și corectura ziarului. conduce partea tehnică a lui până la venirea lui Serghie Cujbă. Situația de tânăr magistrat, cu un trecut compromis din punct de vedere al autorităților rusești, el era elementul de moderare al tinerilor și cel mai consequent din punct de vedere național.

Emanuil Gavriliță, avocat bătrân, era persoana care dădea oarecare garanții autorităților rusești, care făcea intervenții pe la autorități, care-i scotea din încurcături pe colaboratorii săi mai sburdalnici. Rămas numai cu cei tineri, el trecea pe la redacție și-i certa cu numele de „ostrovari“ pe colaboratorii săi. El scrie câteva articole în chestiuni juridice și face un istoric al drepturilor pe care le-a avut Basarabia sub țarul Alexandru I.

Mihail Vântu, care semna „Vârtej“, „Furtuna“, învățător pe atunci, scrie o mulțime de articole în special în apărarea școalei moldovenești. El a fost la un congres al învățătorilor minoritari în Finlanda, și problema școalei materne devine pentru el cea mai importantă problemă. Și articolele D-lui Vântu sunt articole extremiste ca concepție și violente ca limbaj.

Gh. Stârcea, care semnează „Gr“, „Tânăr grațios“, „Georgescu“, scrie în chestiuni agrare, politice și în chestiunea „Ligii țăranilor“. Serghiu Cujbă, român din Regat, și acela basarabean de origine, vine mai târziu și face corectura limbii colaboratorilor, publicând și câteva articole și poezii. Autoritățile rusești l-au obligat în anul 1907 să părăsească Basarabia în timp de 24 de ore. Și el dădea o notă națională ziarului, ca și D-I I. Pelivan.

Ion Inculeț, care semnează „Ion Gându“, „Enclitica“, I. Nagaică“, scrie în chestiuni sociale, politice, bisericești și naționale, având o notă ceva mai moderată, decât cea a D-lui Halippa și Vântul.

Vasile Oatul și Constantin Inculeț, cari semnează primul „Moșu“ Vasile“ și al doilea „Panfil Țugueș“, doi bătrâni sfă-

toși, publică foiletoane, scene din viața țăranilor, uneori foarte reușite, fiindcă știeau să prindă nota hazlie a țăranului.

Teodor Inculeț, care semna Toader Scarandiu, elev de școală de 15 ani pe atunci, scrie tablouri din natură și articole în chestia națională și bisericească.

Alexie Nour publică câteva articole cu caracter național, pline de energie. Alexie Mateevici, poetul basarabean, își începe cariera literară la ziarul „Basarabia“, publicând traduceri din rusește, schițe originale, poezii, între care și admirabila poezie „Eu cânt“.

Constantin Porumbescu, pe atunci învățător, scrie sub pseudonimul „Porumbac“, articole ocazionale, alcătuește cronica. Nicolae Popovschi, care semnează „Visterniceanu“, scrie la începutul apariției ziarului câteva articole în chestiunea „Dumei imperiale“. Au mai fost articole de preotul Iulian Friptul, Grigore Constantinescu, care semnează „Bogoslovul“, Tudose Roman, Vasile Hartia și alții.

În afară de Sergiu Cujbă și Gr. Constantinescu toți colaboratorii „Basarabiei“ erau români basarabeni. Acest fapt are pentru noi o deosebită însemnătate, întrucât el ne dovedește că ziarul nu numai că a pornit din inițiativa basarabenilor, ci a fost condus de ei, că întreaga mișcare n'a fost provocată din afară, n'a fost ceva artificial, ci era o mișcare pornită din adâncurile conștiinței poporului românesc din Basarabia.

Toți acești învățători, studenți, seminariști, profesori, juriști, erau în cele mai multe cazuri copii de țărani, de preoți, aveau cele mai strânse legături cu poporul de jos. Era un curent, ce pornea de jos, care-i face și pe unii din boeri să ceară școală în limba moldovenească, cum a fost gruparea din jurul răposatului Dicescu.

Și limba ziarului îi trădează pe basarabeni la fiecare pas. Nefiind obișnuiți cu limba literară, colaboratorii ziarului „Basarabia“ scriu în limba pe care au învățat-o acasă, din când în când întrebuintând câte un neologism, pe care-l împrumutau din ziarele și cărțile ce veneau de peste Prut.

Dar acea limbă era o limbă pe care o cunoștea poporul, o înțelegea mai bine. Iată de ce între ziar și cetitor se stabilește repede o legătură, fapt care se vede din mulțimea de corespondențe și informații venite dela țară.

În tot cuprinsul ziarului, care, după cum am văzut, și ca parte exterioară era aranjat foarte bine, se simte pulsul vieții, energia tinerească a colaboratorilor, credința fierbinte în dreptate, se simte idealismul conducătorilor, curajul lor, care merge până la sacrificii. Ziarul este oglinda zilei. N'a fost chestiune de ordin național, politic, social sau economic, care să nu fi fost limpezită în ziarul „Basarabia“

Ziarul dispare la 4 Martie 1907, întunericul se întinde din nou asupra Basarabiei, dar nu pentru mult timp. Speranțele trezite în sufletul Moldovenilor, ideile aruncate de ziar, au rămas. Încep să apară alte ziare, cum a fost „Viața Basarabiei“, „Moldovanul“, „Cuvânt moldovenesc“, ziare mai moderate decât „Basarabia“, dar ziare scrise în românește. Ziarul „Basarabia“ însă a fost acela care a pregătit terenul pentru revoluția dela anul 1917. El pregătește un rând de tineri, care se pun în capul mișcării din acest an. Generațiile mai nouă se adună în cercuri studențești naționale și când vine revoluția vin pregătiți pentru ea.

Ei pun aceleași chestiuni la ordinea zilei : autonomia Basarabiei, limba în școală și instituțiile de stat, pun chestiunea unității culturale a Românilor basarabeni cu întreaga Românie, și în sfârșit se pune marea problemă a unirii Basarabiei cu vechiul regat, unire care se prevede în unele locuri ale ziarului.

Este ceva de neînțeles în apariția acestui ziar, este ceva misterios în ideile lui. Dacă aceasta este instinctul de rasă, energia etnică a poporului nostru, cum se explică cuvintele profetice ale poetului A. Mateevici, dintr'o poezie publicată în ziarul „Basarabia“ (Nr. 72) înaintea de închiderea lui ?

„Eu cânt, căci văd că vin
Acele zile de senin,
Eu cânt, căci văd deacum că pier
A țării vecinică durere,
Eu cânt căci văd năcazul frânt,
Aud plugari în zori cântând
Nu doine de amor, de jale,
Inviorarea țării sale ;
Și glasul vieții ascultând,
Venirea zorilor eu cânt.“